

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

מבית
שבת טיש

פרשת
במדבר

נושא השבוע: סדר ונקיון

משבח

מאמר פתיחה

מדגיש מהות המדה

הסדר והנקיון אינם רק בגדר הנהגות טובות והרגלים רצויים בחיינו של כל בן ישראל שהוא בן מלך, אלא חלק בלתי נפרד מהתורה והמצוות. האדם מוצא לשמור על נקיון גופו ובגדיו, וכמו שמספר על הלל הגדול שטפרם הלך לרחץ את עצמו אמר לתלמידיו שהוא הולך לקים מצוה, כי הדברים קל וחומר, אם שומרים על נקיון הצורות והסמלים לכבוד המלכים, על אחת כמה וכמה שצריך האדם לשמור על גופו ושבגדיו בצלם אלקים. בזכות הנקיון והטהרה נצל עם ישראל בכל הדורות מפגעים ומתחלואים. בדורות העבר, בעת שמגפות קשות עשו שמות בקרב אמות העולם, כמו בתקופת 'המגפה השחורה' שפילתה כמחצית מהאכלוסיה שבאסיה ואירופה, סבלו היהודים רק מעט, הודות להרגלי הנקיון והטהרה, שהשרשו בהם כחלק בלתי נפרד מחיייהם. אולם אין בסדר ובנקיון משום דבר מהותי ובעל ערך לכשעצמו, מנהג שהיה נחלתם של בני יון שהיו מעריצים את היפי החיצוני ואת הבקר הזמני, ואילו אנו מצויים על הפסוק "שקר חנו והבל היפי", ועל יפי מזג לא פנימיות נאמר שהוא דומה לגזם זהב באף חזיר, אלא להפך. הסדר והנקיון מהווים דגמה חיצונית ליפי וסדר פנימי. יסוד זה היה לאבני דרך ביסודה של תנועת המוסר, ואצל גדולי תורה נוספים, שכן מי שמסדר בחפציו ובמעשיו, וסדר זמנו מחשב ומדקדק, הוא גם מסדר במחשבותיו ומדותיו שלמות ומתקנות. וביחוד צריכים תלמידי חכמים ולומדי התורה להקפיד על סדר ונקיון, ובכך הם קמדים שם שמם ועליהם נאמר "ישראל אשר בך אתפאר".

בפרשתנו, פרשת במדבר, אנו למדים על סדר החניה והנסיעה של שבטי ישראל במדבר, ואנו עומדים ותמהים, מדוע כה האריכה התורה בפרוט מדק של סדר הפחנות, איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם, ומדוע כה הוזהרה התורה שלא לשנות את הסדר והמשטר? וכך ראינו גם אצל מעשה המקלל שעליו אמרו חז"ל שכל קללתו לא באה אלא על שלא הניחוהו לטע אהלו בתוך מחנה דן, והרצון להגיע אל מקומו המוגדר הביאתו לידי ברפת השם, רחמנא לצלן. וכן מצינו כעין זה במסכת ערכין, שפירשנו לעיל, שהיה למשפחת המזרחיים, והלך ונעל את שער בית המקדש, תפקיד שהיה לשוערים, חייב מיתה על כף, והדברים תמוהים מדוע כה החמירו בשנוי פל שהיה? אלא שנקצנו למדים מכאן את מעלת הסדר וארגון הדברים על מכוונם, וכמה שלילית היא ההתנהגות בחסר סדר ובבלבול הדעת. וידוע מה שאמר הבעל שם טוב, כי גם הוצאת כף ומחתה ביום הכפורים מוקדש הקדשים, היתה גם חלק מסדר העבודה ביום הקדוש ובכלל מצות היום.

רבי ירחם הלוי ליבוביץ, המשגיח הנודע של ישיבת מיר, היה מתניין של ה'סבא' מקלם, ובספרו "דעת תורה", שם עמד אף הוא פרבים אחרים על מעלת הסדר שזלמד מחנית בני ישראל במדבר, הוא מספר אודות ההנהגה הנפלאה של רבו, שהיה מצאן במדת הסדר ושקול הדעת, וכה הוא מוסר: "אני נתחנכתי בקלם, מקום שם היו זהירים מאד בענין של סדר. הסבא זצ"ל מקלם, היה כועס אם לא העמידו את הפסא במקומו ובדיוק, כמו על מעשה דחלול שבת. אני רשתי ממונו בגד, אשר היה נראה כבגד חדש ממש, והוא ז"ל נשא שלושים שנה. הוא לא הטה לעולם עיניו להביט אל הצדדים, ואם היו רואים בקלם אדם המביט לצדדים שלא לצורך גדול, היתה זאת שם לחרפה גדולה. ואני בבואי לקלם בפעם הראשונה, נכנסתי בשעת תפלת המעריב שארכה כשעה שלמה, והבית לא היה גדול, ואף שחשק לבי לראות את הסבא היה גדול מאד, כי לא ראיתי עד אז, אף על פי כן, לא הרימותי עיני להסתכל בו, ולא ראיתי עד למחר. פחד כזה היה שורר שם בענין הרמת עין. ואם לפעמים ארע שהסבא ז"ל נטה את ראשו, היתה אז באמת סבה גדולה עליזה אשר היה נחיצות לראותו, וגם אז היה מטה כל גופו להסתכלות, אבל לא צידד לעולם עיניו לבדנה".

"הסבא היה אומר, שסדר דומה לקשר שבשולשלת של מרגליות, שאף שהעקר הלא הם המרגליות, והקשר שבשולשלת הלא הוא באמת רק דבר טפל, אבל מכל מקום אם יתירו זה הקשר הנה יפלו כל המרגליות ארצה. כן הוא ענין של סדר, סדר הוא השומר כל טוב שבועולם, אף על פי שהוא לעצמו איננו אלא דבר של טפל. אם האדם הוא מסדר, אז התורה והתפלה וכל המצוות שלו שמונים הם ובטוחים בקיומם, ואם לאו, חס ושלום, כל המרגליות יפלו ארצה. צריך האדם לקום משנתו בזמן קבוע, להתפלל בזמן קבוע, להתחיל למודו בזמן קבוע, וגם לפסק מלמודו בזמן קבוע".

"הסבא היה מספר בשם הגאון רבי חיים מוולוז'ין, שכשמיגיע לזמנה שעה י"ב, הזמן שקבע לו אדם לגמור סדר למודו, צריך הוא לפסק בין תבת 'אמר' לתבת 'רבא', ולהניח את תבת 'רבא' לסדר הבא. כל הבריאה כן מתנהגת בסדר נורא, לו איזה דבר ישנה זמנו אפילו פחוט השערה, הלא היה העולם חרב מיד. ומכאן נראה שסדר אינו רק פקשר שבשולשלת מרגליות, אלא סדר הוא אומנם דבר אשר הכל תלוי בו, ובלעדו לא יכול להתקיים שום דבר, סדר הוא לעפובא, סדר הוא מן המעלות היותר גדולות, וכמעט שהוא עטרת כל המעלות. רואים אנו אמות אשר יש להם מעלת הסדר, והיא אומנם הסבה להם לשלמות בתעשייה ובמדה. ואם מעלת הסדר עושה כל כך גדולות בדברים גשמיים, קל וחומר שמעלת הסדר תפעל גדולות ודאי כשנשתמש בו ברוחניות, לתורה ולמצוות".

אמרו חז"ל: "אדם נבר בכוסו בכיסו ובכעסו", כוסו זה רכושו, כיסו זה זמנו, וכעסו זה גופו. אם האדם מקפיד על סדר ונקיון, על זמנו ורכושו שלו ושל זולתו, וכן על נקיון גופו וסדריו, אז אפשר להפיר בו פאדם השלם.

נמשל

למה הדבר דומה?

לקטף ללא מאמץ את הפרס הגבוה ביותר ואת אשר בורגע". חינוך משעשע עלה על שפתיו של הרבי לשמע ההצעה המקצת, אולם בחכמתו החליט הרבי להשתמש בכך כדי ללמד את זליג לקח אחת ולתמיד. הוא עצם את עיניו לזמן מה, ולאחר מכן פנה ורשם במהירות סדרת מספרים על פתק, ומסרו ליד זליג הנדהם, שלא האמין כי הרבי בכלל יענה לדרישתו המוזרה. בדריכות רבה עקב זליג אחר הפרסומים על מספרי הזכיה של הפרס הגדול, כשהוא מסתובב בכל אותם ימים כשכור ולא מין, כשהוא כבר רואה את עצמו בעיני רוחו כגביר העירה. מה רבה היתה אכזבתו של זליג, כשגלה כי פרטים ההגרלה שרכש, אינו שווה אלא לצור על פי הצלוחית, ולא זכה אפילו בפרס נחומים. מאגרא רמא של גביר ונגיד, נפל זליג לבידא עמיקתא של עני וחסר-כל. בשברון לב מהר זליג ועלה אל בית רבו, כשכלו רגז וחרון, ובפיו טרניות וטענות לרב. הרבי הקשיב לדבריו של זליג בארץ רוח וסבלנות, ולאחר שסיים לשפף את כל מרירותו ורגזו, בקש הרבי את הפתק שפסר לו, ואף את ההודעה שפרסמה על מספרי הפרטים האזכה בפרס הגדול. למרבה הפלא, הצליח זליג שלא לאבד הפעם את שני הפתקים, והוא מהר לשלף אותם ולהציג אותם בפני הרבי. "רואה אתה" אמר הרבי לזליג, לאחר עיון קל וחטוף בשני הפתקים, "המספרים אינם זהים". זליג המפתע הציץ אף הוא בפתקים, ומחה בתקף: "מה פתאום! אלו אותם חמשה מספרים שהרבי גלה לי, אמנם הסדר אינו תואם בדיוק, אבל מה זה משנה בכלל? העקר שרשמתי בפרטים שרכשתי את חמשת המספרים האזכים, בלי להקפיד על הסדר הנכון שלהם". חינוך קל עלה על שפתיו של הרבי, כי לזה בדיוק הוא חתר. "השומעו את זה! מה שפיר מדבר? חשבת שאין חשיבות לסדר? ובכן עכשו גלית את זה בדרך הקשה. בגלל שני הסדר של ספרה אחת, הפסדת את כל הסכום העצום של הפרס הגדול ביותר. נסית להמשיך להיות חכם בעיניך כמו שאתה נוהג, ואף פעם אתה לא עוצר לרגע וחושב, שאולי באמת צודקים אלו שמסבירים לך כי עליך להשתנות ולהפסיק להיות כה מפאז. אתה אף פעם לא מקשיב להם ולא נותן דעתך על 'זוטות' כאלו, אז הנה משמים גלגלו את הענין כדי להראות לך את המעלות והחשיבות של הסדר בחייו של האדם, ועד כמה הוא צריך להתרחק מפאז הנפש ובלבול הדעת".

הנמשל

במשל נפלא זה, משתמשים בעלי המוסר כדי להוכיח את חשיבות הסדר, והיו דורשים את הנאמר אצל אברהם אבינו שהיה "בא בימים", כי ימיו היו מתקננים ומסודרים, עד שהספיק בכל יום מה שלא הספיקו אחרים בזמן רב, וימיו היו מלאים במצוות ובמעשים טובים, בזכות הסדר והדיק בזמן.

הסדר מעולם לא היה בראש מעיניו של זליג. להפך, נדמה היה שהוא חפש כל דרך אפשרית כדי לנהל את חייו בחסר סדר משוגע. אם ראתה את זליג מתקרב אליך, דומה היה עליך שאתה רואה רק את חלקו, ואלו החלקים האחרים שלו מפאזים אישם, ואולי יגיעו אף הם הנה ביום מן הימים. לשווא נסו כל חבריו וידידיו להניא אותו מהבלבול בו הוא שרוי, אך דבריהם נפלו על אזנים ערלות. "טוב לי כך", טען בתקף, "ואני לא רואה כל פסול בכך". הוא חי בשיטה שכל מה שאפשר לעשות אתמול, אפשר גם לעשות מחר, ואולי גם בכלל לא לעשות, והדבר פשוט גרר אחריו שובל של קשיים ותלאות, שמהם לא תמיד הצליח להחלץ. אם היה עליו להגיע לפגישה עם מישוה בשעה פלוגית, מעולם לא היה מגיע בזמן. אנשים כעסו עליו, חברים קטרו ורגזו, אולם הוא המשיך בחייו המפאזים בלי לתת את הדעת לכך. לא פעם הוא נתקל בדלת נעולה של חניית או עסקים, כשהוא מנסה לשווא להתנפח עם בעלי החנות או שומרי הסף בבקשו להכנס פנימה. הללו השיבו בלאו מחלט בפנים חתומות, והצביעו על השלט המורה על שעות הפתיחה והסגירה של החנות. "אבל אחרתי 'רק' בחצי שעה", טען זליג בתמימות מעשה, ולא הבין מדוע היו טענותיו ללעג וקלס. כמעט לא ארע מעולם שזליג ישלם את חשבונותיו בזמן, ותמיד הוא היה משלם אותם אחרי התראות ואזהרות, בצרור רביות והצמדות, ולעיתים אף אחרי תביעות עקשניות של עורכי דין מקלחים. היו פעמים שחשבונותיו התנפחו וגדלו לכלי הפר, עד שבכלל לא היה נתן להאמין כי החוב המקורי עמד על סכום פעוט, וצמח לממדים אדירים ומדאיגים. לא פעם הוא אף נקלע לתביעות משפטיות סבוכות, ונאלץ להפעיל שתדלנים ועסקנים כדי להוציאו מהבץ, אך כל זאת ועוד, לא שנו את זליג המקפאז.

והנה ארע מה שארע, וחייו של זליג השתנו בבת אחת לכלי הפר. היה זה יום אחד, כאשר זליג הגיע למסענה כי הגיעו מים עד נפש. אך לבל תהיה בפניכם טעות, זליג לא הגיע למסענה כי עליו להשתנות, ממש לא. הוא המשיך לדבק בטענה כי כלם אשמים חוץ מפנו, אבל גם הוא הבין שמצבו הפלפלי בכי רע, ואם לא ישיג במהירות סכום אגדי, כלתה אליו הרעה. החובות השתרגו על צווארו, הנושים הרבים שלו לא נתנו לו מנוח, והוא לא מצא מוצא מן הסבך. "רבי הקר", השיח זליג את לבו בפני רבו שהביט בו במבט אוהב המהול ביותר מקרסוב של רחמים וחמלה, "פלו כל הקצין. החובות שלי מאימים להטביע אותי ואני לא יודע אנה אני בא". הרבי כבר נראה מזמן מלהטיף לו מוסר על התנהגותו הרשלנית והנפשעת, וידע כי דבריו על הצורך לשנות את סדרי חייו של זליג, לא יבקיעו את עקשנותו של זה. ובעוד הרבי חוכך בדעתו מה יאמר לבן שיחו, הציץ זליג הצעה מוזרה: "הרבי יגלה לי את המספר שעתיד לעלות בגורל הפיס הקרוב, וכך אוכל

מרגל

הלכות והליכות

• יש לאדם להזהר שלא יצא מפיו ריח שאינו נעים לסביבתו, כמו שמספרים חז"ל על רבנו הקדוש שחש פעם בריח חריף בשעורו ואמר: "מי שאכל שום יצא".

(מסכת סנהדרין)

• יש לאדם לרחץ פניו, ידיו ורגליו לכבוד קונו, ועל פה דרשו חז"ל את הפסוק "כל פעל ה' למענהו", וכן נדרש על זה הפסוק "בכל ית יהיו בגדי לבנים ושמן על ראשך אלי יחסר". אולם אין ללבש בגדים יקרים יותר מדי, כי זה מביא את האדם לידי גאווה, ולא בגדים פחותים או מלכלכים, כדי שלא יתבזה בעיני הבריות, אלא ילבש בגדים ממצעים ונקיים. (הסדר והניקיון)

• ביותר צריך תלמיד חכם להקפיד על סדר מלבושיו ונקיונו, מפני כבוד התורה ומפני שלא יגרם בכך חלול השם. ואמרו חז"ל שאסור לתלמיד חכם לדור בעיר שאין בה מרחץ, ואסור להיות לו רבב על בגדו, כלשון הרמב"ם: "מלבוש תלמיד חכם, מלבוש נאה ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו פתם או שמנונית וכיוצא בהם. ולא ילבש מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלים בהם, ולא בגדי עניים שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים נאים בינוניים, ולא יעל מנעלים המטלאים".

• עם השפמת הבקר, צריך האדם לפנות את עצמו ולרחץ פניו וידיו, וכן את פיו מהרירים שבהם, והעושה בן מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר "ארחץ בנקיון פפי ואסבבה את מזבחה ה'". (שולחן ערוך)

• אין להזכיר דבר שבקדושה בידיים מסאבות שאינן נקיות, ולכן צריך לטל את הידיים לפני התפילה והלמוד. ואם חפץ בידיו באמצע הלמוד במקומות המכסים, צריך לטל ידיו, ואם לא עושה בן משפח תלמודו. (שם)

• בכלל מדת הנקיז שהאדם מצוה, יש לו להדר אחר יפוי המצוה ונוהיה, כמו שאמרו חז"ל תפלין נאות וציצית נאה. וכן יזהר שלא לעשות שום דבר שאינו נקי בשער הבית מפני כבוד המזוזה אשר נמצאת שם, ולא ישפך שם מים מלכלכים. כוס של ברכה צריכה שטיפה והדחה מפני כבוד הברכה, וכן יקפיד על מלבושים נאים לכבוד שבת ויום טוב. (סדרת המידות)

• כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה. שנאמר "כל משנאי אהבו מות", אל תקרי משנאי אלא משנאי, ופרש רש"י שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו. משנאי שממאסים עצמם בעיני הבריות, והבריות אומרים אוי להם ללומדי התורה שהם ממאסים ומגנבים, ונמצא זה משנאי את התורה. (מסכת מגילה)

• מצות עשה היא מן התורה לקיים קדשים תהיו, ופרש הרמב"ן שהזהיר פאן, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שמלכלכים עצמם במוותרות ובכעורים.

• "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", יש בזה שבח לאמה, כי יבואו עליהם מלכי נכרים ויראו את מחנם קדוש ונקי מכל טנוף. וראוי להם לעמוד בנקיזת, כאשר ידוע ומפרסם שהנקיזת היא מדה מן המידות טובות המביאות לרוח הקדש. (ספר החינוך)

• יש לשמור על המחנה קדוש מכל טמאה ומאוס. (ספורנו)

• חייב נטילת ידיים לפני המזון, הוא משום טהרה ונקיזת, כי המאוס נחשב לטמאה וצריך לטהר את הידיים לפני הסעודה, וכן דרשו חז"ל: "והתקדשתם" אלו מים ראשונים, "והייתם קדשים" אלו מים אחרונים, "כי קדוש אני" זה שמן ערב שהיו סכין בו לנקיזת. (ערוך השולחן)

• אסור "אל תשקצו את נפשתיכם" הוא לאו מן התורה, ובכלל אסור זה שלא לאכל מאכלים משקצים שנפשו של אדם קצה בהם, מאכלים ומשקאות שאינם נקיים, או בכלים שיש בהם פסלות, וכן לא יאכל בידיים מזומות. ודברים אלו גורמים גם פחיתות בנפש. (סדרת המידות)

• את הצווי "ונשמרתם לנפשותיכם", דרשו חז"ל גם בחיוב ההזהרות מכל דבר שיש בו סכנה לאדם, כי חסר הנקיון מביא לאדם מחלות חלילה, כמו שמוכא בהאר ששם הפנות שורה על ידיים מזומות, ולכן יש לאדם להיות נקי במלבושיו ובמאכליו ובביתו. (שם)

• באסור אונאת דברים נכלל גם האסור לצער את האלת בחסר נקיון וגרימת מאוס ממעשיו, מאכליו ודבוריו. ואת הפסוק "כי את כל מעשה האלקים יבא במשפט על כל נעלם אס-טוב ואס-רע", דרשו חז"ל על מי שרקק בפיו וגרם על ידי זה לחברו למאוס וגעל. (מסכת חגיגה)

מהלל

מספורי חז"ל

להם רבי מאיר, שמתר לאדם להעלות חשד בלבן על מישהו אחר, אך אסור לו לספר זאת לאחרים, כי אין לו על מה לבסס את חשדיו, ואסור לו להוציא לעז על אדם אחר שהוא בחזקת כשר. לא ידעו התנאים מה לעשות, ולבסוף החליטו להזמין את בעל המלון לבית מדרשו, ושם הושיבו עמו והזמינו בעבורו משקה חריף המשפר. בעל המלון שהיה בטוח בנצחונם ובהצלחתו לגב מהם את כספם, לא התנגד להזמנה, ושתה מלא לגמיו מן השכר, ובעוד התנאים משוחחים עמו, הבחינו הללו כי על שפמו של האיש, היו דבוקים עדשים אותם אכל בסעודה קדם שבא אליהם. נצלו התנאים עבודה זו, ומיד שלחו את אחד החברים שלהם אל ביתו של בעל המלון, והלה פנה אל בעלת הבית ואמר: "בעלך בקש את שני ארנקי הפסף שהוא קבל בערב שבת. ואם תרצי הוכחה לך שבאמת בעלך שלח אותנו, איתן לו סמן בך שהוא אכל עדשים בסעודה שאכל לפני זמן-מה". האמינה להם האשה, שכן אמת היה הדבר ואכן הכינה לו עדשים לאכילה בסעודה, ומיד הוציאה להם את שני הארנקים שקבל משני התנאים בערב שבת. חזר האיש אל חבריו בבית המדרשו, וסמן לחבריו בחשאי כי הארנקים נמצאים בידו, ומיד נפרדו כלם מבעל האכסניה ויצאו לדרכם. בינתיים חזר האיש אל בית מלונו, וכשחזר ספרה לו אשתו על כי נתנה את שני הארנקים לאורח, כפי שצוה אותה. שמע בעל האכסניה את הדבר, והוא התמלא בכעס וחמה על אשתו, וצעק: "מי בקש ממך להשיב להם את ארנקי הפסף? הרי עכשיו הפסדתי אוצר גדול". הנין שבו בלבב את מוחו עד שלא שלט ביצרו, ובחפזו קם והרג את אשתו. שמעו התנאים את דבר המאורע, ואמרו: "מים אחרונים הרגו את הנפש". מפני שמי שנוטל ידיו לאחר הסעודה, ומנקה אותן משרי המאכלים שדבקו בהן, הוא גם מחפה את פיו ומנקה את שפמו, כדי שייכל לברך בברכת המזון בנקיטת ידיו ופיו, ואולם בעל המלון היה איש מפגר ולא שמר על הנקיטת פיו, ולכן נותרו לו עדשים בשפמו, ועם זה השתמשו התנאים על-מנת לקבל את כספם בחזרה, נמצא אפוא שמים אחרונים הרגו את הנפש. ומכאן אנו למדים על חשיבות הנקיטת ידיו והסדר. (מסכת יומא)

אמרו חז"ל: "תניא רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, שבאמר כל פעל ה' למענהו". ומפרש רש"י: "כלומר שצריך האדם לרחץ עצמו לכבוד קונו כדכתיב 'כי בצלם אלקים עשה את האדם'". וכן פסק הרמב"ם בהלכות תפילה. ומעשה בהלל הגון בשעה שהיה נכנס מתלמידיו, דהיינו שנפרד מלמודו עמו בבית המדרש, והיה מהלך עמו והם היו מזליז אותו לכבודו, וכשראוהו שהוא ממהר לדרכו, היו אומרים לו תלמידיו: "להיכן אתה הולך?" אמר להם: "לעשות מצוה". שאלו את הלל הגון: "וכי מה מצוה זו?" אמר להם: "לבית המדרש אני הולך". אמרו לו: "וכי מצוה היא זו?" אמר להם: "כן! ומה אם איקונין דהיינו דמות צורתו של

התנא רבי מאיר, היה בודק בשמות האנשים כדי לעמוד על טיבם, וכאשר היה צריך לנהל משא ומתן עם אדם, היה בודק בשמו, ואם השם לא היה שם הגון, לא היה סומך עליו וחושד בו בסתר. פעם אחת, הלך רבי מאיר יחד עם רבי יהודה ורבי יוסי בדרך, ורבי מאיר שמר על מנהגו לבדק את השמות של האנשים עמו התעסק, אך חבריו לא עשו כן. בדרך, הגיעו לאכסניה אחת, ובקשו ללון שם. התענינו התנאים על שמו של בעל האכסניה, והלה ספר ששמו הוא 'פידור'. שמע רבי מאיר את השם, ואמר לעצמו כי איש זה הוא פגרא אש שאינו הגון, שהרי בתורה נאמר: "כי דור תהפכת המה בנים לא-אמן בם", דהיינו פידור, שהוא פידור, הוא איש תהפוכות ואין בו אמונה. היה זה בערב שבת, ורבי מאיר חשש להפקיד את ארנק המעות שבידו אצל האכסנאי, מפני שחשד בו שמא ישלח ידו בממונו, אך לא אמר לחבריו מאומה, כדי שלא להוציא לעז על אדם ללא סבה, ולכן הלך בסתר והטמין את הארנק בבית הקברות שבעיר. מבלי יודעין, טמן רבי מאיר את הארנק למקלות הקבר של אבי בעל האכסניה, וכסה אותו היטב בעפר שלא יכירו בו. שני התנאים האחרים לא חשדו מאומה באכסנאי, ומסרו לו את הארנקים שלהם עם הפסף שבפנים, והיו סמוכים ובטוחים כי במוצאי שבת, הוא יחזיר להם את כספם. בליל שבת קדש, חלם בעל האכסניה חלום מוזר, ובבקר בא אל התנאים וספר לו את דבר החלום. "בחלומי, ראיתי את אבי שנפטר ונקבר בבית הקברות שבעיר, כיצד הוא מתגלה לפני ומספר לי כי מאודהו החביא ארנק תפוח בכסף למראשותיו, והוא מניע לי להוציא את הפסף משם ולהרויח סכום הגון". נבהל רבי מאיר לשמע החלום, והבין כי אביו של בעל האכסניה אף הוא רשע גדול, עד שאף לאחר מותו הוא נותן עצה לבנו לעשות מעשה שפל ולגנב את כסף האלת. מה עשה רבי מאיר? בטל את דבר החלום ואמר לבעל המלון: "החלומות שוא ידברון, ופעמים רבות חולם האדם חלומות שוא שאין בהם ממש". אך רבי מאיר חשש בכל זאת שמא יתפתה בעל המלון לחפש אחר הפסף ליד קברו של אביו, ולכן הלך לבית הקברות ושמר שם על ארנקו עד מוצאי שבת, ולאחר חשכה כשפבר יצאה השבת, נטל את ארנקו ושב לבית המלון. בהגיעו, ראה את שני חבריו התנאים עצובים ונדכאים. נבהל רבי מאיר ושאל אותם על כך, והשנים ספרו לו, כי במוצאי שבת באו אל בעל המלון ותבעו ממנו לקבל את הארנקים עם הפסף שהפקידו בידיו בערב שבת, אך הוא הכחיש את הדברים מפל וכל וטען שלא היו דברים מעולם. "מדוע לא הפקדת אתה אצלו את הארנק, וכיצד ידעת מראש שאלו יהיו פני הדברים?" תמחו החברים באוני רבי מאיר, והוא ספר להם על החשד שהחל לנקר במוחו מיד כששמע את שמו של האיש, וספר להם היכן החביא את ארנקו וכיצד התגלה אביו של בעל המלון לבנו בחלום, ונעץ לו לגב את הפסף שנטמן בסמוך לו. "אם חשדת בבעל המלון, למה לא הזהרת גם אותנו?" הסביר

מתפל

אמרות ופתגמים

עמנו גם מקום כלון, ואמרו חז"ל: "השיבתו על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון", שכל צריך האדם לנהוג להיות מסדר בלשונו ובדבורו, ולעשות על כל דבר פראוי בלי תערובת דברים וערבוביה. (לקוטי ישרים)

• על הפסוק "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים", מפרש רש"י: "אין זו חובה, אלא דרך ארץ, שלא ילכלך בהוצאת הדשן, בגדים שהוא משמש בהם תדיר, בגדים שבשל בהם קדרה לבדו, לא ימזג בהם פוס לבדו, לכך נאמר ולבש בגדים אחרים - פחותים מהם".

• והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך, אם תצדיק את עצמך בחייו או כבוד ה' יאספך, ולא שהוא יגזל ויצנה ליוצאיו להחזיר את הגזלה, אלא צריך לנקות את עצמו בחייו, ונקיון זה הוא כדגמת הנר המאיר לאדם רק לפניו. (רבנו בחי)

• כי התורה היא סדר האדם באיזה מעשה יהא נהג, ואיך יהיה נהג, ואיך יהיה מסדר במעשיו, וזה ענין התורה, שאין התורה אלא סדר מציאות העולם בכללו. (המהר"ל מפראג)

• דת ישראל בניה על הנקיון הפנימי והחיצוני. (מאזני צדק)

• הסדר עם הספוק, טוב לאדם מן הרב עם הפזור. המתנהג בסדר בעשרו ורישו, ישבח באחריתו. (אוצר הפתגמים)

• הסדר חצי העבודה, ובאין יסוד יפל הבנין. (תולדות ישראל)

• הדם שאינו מסדר בשלשה עלים בכל קו, נקרא 'הדם שוטף'... (אור תורה)

• הגיהנם נקרא באיוב "צלמות ולא סדרים", כי מי שאינו מסדר בחייו, טועם טעם הגיהנם בעולם הזה, ומכאן אתה למד על חשיבות הסדר והנקיון. (רבי שלמה וולבה)

• סדר ונקיון בגיל צעיר, הם הערבה למדות טובות בגיל מבוגר. (הרשב"י הירש)

• אחד מעקרי תורת החסידות הוא סדר. הבעל-שם-טוב היה מסדר, הרב המגיד דקדק על סדר, אדמו"ר הזקן למד את חסידיו להיות מסודרים. (היום יום)

• רבי פינחס בן-יאייר אומר, זריזות מביאה לידי נקיות, ונקיות מביאה לידי טהרה, וטהרה מביאה לידי פרישות, ופרישות מביאה לידי קדושה, וקדושה מביאה לידי ענוה, וענוה מביאה לידי יראת חטא, ויראת חטא מביאה לידי חסידות, וחסידות מביאה לידי רוח הקדש, ורוח הקדש לידי תחית המתים, ותחית המתים באה עליידי אליהו זכור לטוב. (מסכת סוטה)

• מהי הנקיות שמביאה לידי טהרה? פרש הראב"ד שהיא נקיות גופו ובגדיו מן הלכלוך, וכן כתב בתפארת ישראל, פשם שגופו ומלבושיו נקיים, כך פנימיותו מושבותיו טהורים ונקיים.

• ממטרות התורה, הטהרה וההתרחקות מן הלכלוכים והטנופים ושלא יהא האדם כבהמה, נקיון הפגדים ורחיצת הגוף וסלוק הלכלוכים, גם זה ממטרות התורה. (הרמב"ם)

• אמרו חז"ל במסכת שבת "תלמיד חכם שנמצא רבב (פתם) על בגדו, חייב מיתה", וכל אדם צריך לעשות את עצמו כתלמיד חכם בענין זה. (פלא יועץ)

• מי הוא תלמיד חכם? זה המקפיד על חלוקו להפכו, שמקפיד שלא תראנה התפירות ואמרי החלוק. (מסכת שבת)

• שלחן של עם-הארץ דומה למדורה וקדרות מקיפים אותה. מטה של תלמיד חכם כיצד? כל שאין תחתיה אלא סנדליו בימות החמה, ומנעליו בימות הגשמים, ושל עם-הארץ דומה לאוצר בלום. (מסכת בבא בתרא)

• גם מדרג-ארץ הוא לראות שיהיה גופו נקי תמיד, הן איברים הגלויים הן איברים הנסתרים, הן מכל לכלוך הן מכל זוהמא. ונקיות הגוף מביא לידי התעוררות נקיות הנשמה, וכשאינו נקי נמשך בבהמה, ויראה שלא יאכל מאכל שייצא ריח רע מפיו, ויתקן שערו וזקנו כדי שלא יהיה מכער אצל חברו. ולפרט כל הענינים של דרך-ארץ אי-אפשר, וישמע חכם ויוסף לקח. (השל"ה הקדוש)

• מצינו אצל רבקה שאמרה "ותאמר אליי בת-בתואל אנכי", ואחר כך אמרה לו "גם-תבן גם-מספוא רב

מסדרים והרצפה אינה נקיה, וכתוצאה מכך הכבד חליו של רבי אלעזר והוא לא התרפא. מה עשה רבי יוחנן? גלה את זרועותיו והפשיל את שרוליו, ולא הסתפק בברכות בלבד אלא טרח בכבודו ובעצמו מבלי להביט על פבדו, והתחיל בעצמו לנקות ולסדר את הבית, סדר את המטה, נקה את הרצפה, אונר את הבית ודאג לכל צרכיו של רבי אלעזר, ואז נפל אור בפניו, כי פתאום נפקחו עיניו של החולה והוא החל להרגיש את האור הגדול בנוכחותו של הצדיק רבי יוחנן. וכך גם מספר במסכת נדרים שנגס רבי עקיבא לבקר את החולה, ומפניו שעמד וכבד ורפץ את הבית, סדר ונקה אותו, עד שאמר לו החולה "רבי! התייטני", ובזכות זה קם החולה והבריא. יצא רבי עקיבא ודרש: "כל מי שאינו מבקר חולים, כאלו שופך דמים". וזוהי המצוה הגדולה והחשובה ביותר בבקור חולים. (בשבילי המנהג)

מלכים שמעמידים אותם בבתי טרטיאות ובבתי קרקסאות, מי שנתמנה עליהן הוא מקרקן ושוטפן והם מעלין לו מזונות ומפרנסים אותו בכבוד, ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי המלכות, וזוכה לעשר וכבוד מפני תפקידו שמגדל ומרומם את כבוד המלוכה, אני שגברתי בצלם ובדמות שגאמר 'כי בצלם אלקים עשה את האדם', על אחת כמה וכמה שאני צריך לרחץ עצמו לכבוד הנורא". (מדרש רבה)

הגמרא במסכת ברכות מספרת על רבי אלעזר שחלה ונפל למשכב, נכנס אליו רבי יוחנן וכשגלה את זרועותיו נפל אור בבית ורבי אלעזר הבריא. יש שמסבירים את הדברים באופן פשוט, שפאשר נכנס רבי יוחנן לביתו של רבי אלעזר, ראה שהוא שוכב בבית שאינו נקי ומסדר, מקום בלי אור ואויר, החפצים אינם

מספר

ספורי צדיקים

כפתור במעיל". מבחור אחר שפאולתיו היו מפארות בקש לסדרון, והסביר: "אם תתרגל לילך כה, וביום מן הימים יזדמן לך להיות במקום שיתפלו על זה באפן משנה ביותר, תגרום חלילה בכה חלול שם שמים". (מאיר החיים)

הסדר והארגון ודייקן הזמנים, היו אבני יסוד בעבודת ה' של רבי שמחה זיסל ז"ו ה'סבא מקלם'. בישיבתו היו סדרי התפלות והלמוד מדקים להפליא, הזמנים היו מכונים בשברירי שניות, ומכיון שהתפלה היתה מתחילה בשעה שמונה בבקר, אזי פרגע שהשעון צלצל שמונה פעמים, כבר עמדו כל התלמידים ללא יוצא מן הפלל במקומותיהם מוכנים לתפלה, בו בזמן שדקה אחת לפני כן לא היה שם אף אחד. מי שאחר לבוא דקה אחרי הזמן הקבוע לתפלה, היה נקנס בסכום מסוים. כל החפצים בישיבה היו מסודרים במקומם, ובעת הלמוד והתפלה לא נשמעו שום דבורי חלין. שלוח וסדר היו נסוכים על פני כלם בלי ספנים של בהלה ובלבול ראש. חלונות הבית היו מכוסים בולונות כדי שפראות הרחוב לא יפריעו את הלומדים ומעולם לא נגש אף אחד סתם להביט החוצה ללא סבה. הנקיון בישיבה היה למופת, ומעולם לא ארע שמישהו יתעלם מאיזה לכלוך או אשפה שעל הרצפה. לא קרה אף פעם שמישהו יניח איזה חפץ או ספר שלא במקומו, ומספרים שפעם שכח אחד האורחים בישיבה את מקלו, וכשפקר בישיבה לאחר שלש עשרה שנה, וכבר מזמן התיאש ממקלו, מצא אותו תלוי באותו מקום שהניחו מבלי שום שנוי! כה מספרים על אחר, ששכח מטבע על אדן החלון בישיבה, והיה המטבע מנח באותו מקום במשך שנים רבות ואף אחד לא נגע בו. פעם הגיע הסבא מקלם בליל יום הפורים לישיבה, וראה שנטלת הפנים אינה על מקומה. הדבר צער אותו מאוד עד שדרש דרשה שלמה על חסר הסדר שבדבר, וכן היה פעם שראה כתמים על הרצפה כתוצאה משפיכת תה, ועורר על כך את התלמידים על הסדר והנקיון הדרושים. הדקדוק בדבר הגיעו לידי כך, שהתלמידים התרגלו שכל מי שהיה יוצא תה מהמחם, היה מוריק את טפות המים הנשארות תלויות בפרו, כדי שלא תטפטפנה אחר כך מאליהן ותרטבנה את הרצפה. אנשים מבחוץ תמחו לפעמים על ההקפדה היתרה שנהגו בבית התלמוד הקלמאי בעניני סדר ונקיון, ולא הבינו למה נתנו לדבר זה שיש לו לכאורה רק ערך חיצוני, תשומת לב כה רבה. מספר, כי סוחר אחד עבר לפנות ערב ליד הישיבה בקלם, וסר אליה לתפלת ערבית. בהקנסו, מצא את כל התלמידים יושבים במקומותיהם, ראשיהם מורכבים ואזניהם נטויות לדברי רבי שמחה זיסל, שעמד במרכזו ודבר בקול עצוב דברי תוכחה ומוסר. הסוחר לא היה רגיל במקום, והוא קבל רשם כי ראש הישיבה נושא הספד על אדם חשוב שנפטר, ולכן התישב לשמע אף הוא את דברי ההספד.

רבי אליהו ברוידא מליטא, היה נכדו של הש"ס, ובערב ימיו הגשים את משאת נפשו ועלה לארץ הקודש. העני והדחק היו אורחי קבע בביתם, וספר נכדו רבי אליהו רוט, המשמש בקדש של רבי שלמה מאיל, כי פעם בקשה אמו מאביה כמה פרוטות כדי לקנות שוק כדי לנקות את הרצפה, היות והסמרטוט שהיה בידיה אינו מנקה כראוי את הרצפה. ותחלה שלח אותה לאשתו כי הפסך היה אצלה, אבל אחר רגע בקש בעצמו מרעיתו פסך ואמר: "אבני ארץ ישראל קדושות הן, וצריכות הן להיות נקיות ומבריקות כזהב טהור!" (איש חסיד היה)

ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ, היה מחבב מאוד סדר ונקיון, ודעתו היתה שהדבר נחוץ לפנימיו ושלמותו הרוחנית של כל אחד. ערב אחד, עלה לכוון הישיבה וראה כמה בחורים יושבים ולומדים בהתמדה. בהזדמנות קרובה ספר זאת הרבי ואמר: "נהניתי מאוד כשמצאתי את הבחורים לומדים מאחר בערב, אבל עוד יותר הייתי נהנה אלו הייתי מוצא אותם בשנים, כי סדר צריך להיות סדר". פעם ערך בקרת בחדרי השנה, וכל ארון שנמצא מסודר נרשם שם בעליו, ובעת עריכת השלחן חלק לבחור המסדר שירים מידי. פעם, ביום ראשון בשבוע, ראה פרוסת חלה שנותרה בבית הכנסת מסעדה שלישית של אמש, וגם ראה שאחד הבחורים שם לבו לפרוסה ולא נטלה כדי לגנוזה. בתם התפלה נגש אל הבחור ואמר לו: "מדוע מפריעה לי החלה המונחת שם ולא אין הדבר מפריע כלל?" פעם נכנס הרבי לשחרית, והבחין בפסגת גיר על הרצפה. קרא לאחד החסידים שהיה ממנה על הנקיון, ואמר לו להגביה את הגיר, והוסיף כי בבית המדרש אסור שתהיה אפילו פסח קטנה של גיר על הרצפה, כי הבית קדוש הוא לה'. היה פעם שהרבי הגיע לתפלה והבחין באחד הבחורים שהגיע להתפלל כשנעליו מאבקות באבק לבן. העיר על כך הרבי ואמר בצער: "אולי הייתי צריך לעשות כמו שהרב מחוסט עשה (הוא רבי יוסף צבי דושינסקי, רבה של ירושלים), שפשט נכנס פעם לישיבה וראה קלפות של פרות משלכות על הרצפה, חזר על עקבותיו ולא נכנס שלשה ימים לישיבה כדי להתפלל, ואף אמר שאינו מוכן להכנס למקום שמתחייבים אליו כמו לדיר של בעלי חיים. באחת השיחות, בעת שלמד בספר השל"ה הקדוש, התבטא הרבי בפני הבחורים: "ברוך ה' שהבחורים שלנו טובים, ודוקא בגלל זה צריכים הם להזהר במעשיהם, כי על בגד יפה הכתם נכר ובלוט יותר, וכל פגם קטן עושה רשם עליו". באותה שיחה דרש גם שהבחורים ילבשו בגדים מסודרים, מגבעת נקייה ולא מקומטת, ולא לישן בבגדים או עם געלים, וסיים: "נכון שהראיתם דגמה להנהגה טובה, אבל אני רוצה לראות שפור נוסף". פעם ראה בחור שהיה חסר לו כפתור במעילו ואמר לו: "פואב ואכפת לי, על כך שלך זה לא מפריע כלל על שחסר לך

לְתַדְהֶמְתוּ גֵלְהָ, כִּי כָל הַשִּׁיחָה הַפְּאוּבָה לֹא בָאָה אֶלָּא בְּגִלְל נְעִלֵי-בֵית הַפּוֹכוֹת, שְׂרָבִי שְׂמִיחָה זִיסְל מָצָא בְּחֶדְרוֹ שֶׁל אֶחָד הַתְּלָמִידִים, שְׁלֹא הָיוּ מְסֻדְרוֹת פְּרָאוּי. הַסּוֹחֵר לֹא יָרַד לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה, וְכִשְׁיָצָא מִשָּׁם סִפֵּר לַחֲבֵרָיו בְּלִעַג עַל הַדְּבָר, וְהִלְלוּ הַפִּיצוּ שְׂמוּעָה לְגִלְגָּנִית כִּי הִסְבֵּא מִקְלָם עֵרֶךְ הַסִּפֵּר עַל עֲרֻלִּים הַפּוֹכִים... אוֹלָם בְּקֹלָם לֹא רָאוּ בַסֵּדֶר עֲנִין חִיצוֹנִי בְּלִבָּד, כִּי אִם תְּכוּנַת נֶפֶשׁ שְׂרָשִׁית שְׂמוּנָה אֶפְשָׁר לְהַשְׁקִיף עַל הַמוֹצֵב הַפְּנִימִי שֶׁל הָאָדָם. מִי שְׂחַפֵּצִי מְבַלְבְּלִים, גַּם רְעִיוֹנוֹתָיו מְבַלְבְּלִים. מִי שְׂאִינוֹ מִקְפִּיד עַל נִקְיוֹן בֵּיתוֹ, אֵינֶנּוּ מִקְפִּיד גַּם עַל טִהֲרַת רוּחוֹ. וּמִשּׁוֹם כֵּן רָאוּ בְּמִשְׁנַתָּה שֶׁל קָלָם, בְּכָל הַפֶּרֶת סֵדֶר - שְׁעוּרָאָה שֶׁל מִפְּשֵׁי.

(תנועת המוסר)

אֶת מִטַּת בְּנוֹ. שֶׁם בְּדָק לְרֹאוֹת אִם הַמִּטָּה מְסֻדְרָה, וְאִם הָאָרוֹן הַסְּמוּן מְסֻדֵּר עִם כָּל הַחֲפָצִים שָׁבוּ, וְכֹאשֶׁר רָאָה שְׁהַכֵּל בְּסֵדֶר גָּמוּר, הִלָּךְ לְהַתְרַאוֹת עִם בְּנוֹ. אֵךְ גַּם כִּשְׁפָּגַשׁ אוֹתוֹ, לֹא בָחוּן אוֹתוֹ בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְלֹא חָקַר עַל הַתְּנַהּגוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂמִסְדֵּר חֲפָצָיו לְבַד, נוֹכַח כִּי הִכָּל אֶצְלוֹ פְּשׁוּתָה. פֶּעַם רָאָה הַסְּבֵא מִקְלָם אֶת אֶחָד הַתְּלָמִידִים עוֹבֵר וּמִדְּלָג עַל הַגֶּדֶר שֶׁל הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה שֶׁל בֵּית הַתְּלָמוּד. הַזְּעִזָּע הַסְּבֵא מִהַמְעֵשֶׂה וְאָמַר: "אִם גַּם מִחֲצָה אֵינָה מְהֵרָה מַעְצוֹר וְאֶפְשָׁר לְדַלֵּג מֵעֲלֶיהָ, הֲרִי יוֹכִלִים גַּם לִפְרֹץ כָּל גְּדָרֵי עוֹלָם וְאֵין שׁוּם תִּקְנָה לְאָדָם". הוּא רָאָה בְּדִלּוֹג מַעַל הַגֶּדֶר הַפֶּרֶת סֵדֶר, הַעֲלִילָה לְהַבִּיא לִידֵי פְּרִיצַת כָּל הַסִּיגִים וְהַפְּקָרוֹת נֶפֶשִׁית מְחַלְטָה. (ר' שמוחה זיסל)

הִתְהַתְּ תְּקוּפָה, וּבִישִׁיבָתוֹ שֶׁל רַבִּי מִיכָאֵל דָּב וִיסְמִינְדֵּל, יִשִּׁיבַת נִיטְרָא, הַחֲלִיטוֹ לִפְטֹר אֶת עוֹבֵד הַנִּקְיוֹן שֶׁל הַיְּשִׁיבָה, שְׂהִיָּה גוֹי וְהָיָה מְשִׁתְּכֵר לְעֵתִים תְּכוּפוֹת. הַחֲלִיט רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה לְחַיֵּב אֶת כָּל הַבַּחוּרִים בְּאַחֲרִיּוֹת עַל נִקְיוֹן הַמְּקוֹם. הָיוּ אֵין שְׂמוֹנִים בַּחוּרִים בִּישִׁיבָה, וְהֵרֵב קָרָא לְחִמְשָׁה בַּחוּרִים וּמִנָּה אוֹתָם לְהִיּוֹת גְּבָאִים, כָּל אֶחָד עַל חִמְשָׁה עֶשֶׂר בַּחוּרִים, וְהוֹדִיעַ שֶׁבְּכָל שְׁבוּעַת תַּצְטָרֵךְ קְבוּצָה אַחַת לְנִקְיוֹת אֶת כָּל הַבְּנִין וְהַסְּבִיבָה. לְאַחֵר מִכֵּן קָרָא לְכָל הַבַּחוּרִים וְאָמַר: "אֵין לִי שׁוּם הִתֵּר לְלַכֵּת וּלְקַבֵּץ כֶּסֶף בְּעִבּוֹר נִקְיוֹן הַשְּׁלַחְנוֹת וְהַחֲדָרִים שְׁלָכְכֶם, אֶלָּא כָּל אֶחָד חַיֵּב לְהִיּוֹת אַחֲרָאִי עַל עֲצֻמוֹ וּלְנִקְיוֹת אַחֲרָיו". מִנְּהַג זֶה הִנְהִיג בִּישִׁיבָה עַד סוֹף יָמֵי הָרֵב, וְהַסֵּדֶר וְהַנִּקְיוֹן שֶׁלְטוּ בִּישִׁיבָה לְשֵׁם וּלְתַפְאֲרָה. (איש חמודות)

רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן אוֹרְבֵּיךְ פָּגַשׁ פֶּעַם אֶת גִּיסוֹ הַפּוֹגִיד הַמְּכַרְסֵם רַבִּי שְׁלֹם שְׁבֵדְרוֹן, וְהָיָה זֶה לְאַחֵר הַתְּפִלָּה בַּשַּׁבָּת קֹדֶשׁ בַּבֶּקֶר. רָאָה רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן שְׂרָבִי שְׁלֹם אֵינוֹ חוֹבֵשׁ מִשְׁקָפִים וּשְׂאֵלוֹ: "הֲאִם הַתְּחַלֵּת לְהַחְמִיר שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ מִשְׁקָפִים בַּשַּׁבָּת, מִחֲשֵׁשׁ טִלְטוּל בַּשַּׁבָּת?" אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁלֹם: "לֹא, פְּשׁוּט נִשְׁבְּרוּ לִי הַמִּשְׁקָפִים". הַתְּפִלָּה רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן וּשְׂאֵל: "אֵין לֹא מִבִּין, אֵיךְ נִשְׁבְּרִים הַמִּשְׁקָפִים? רֹאָה אַתָּה אֶת הַמִּשְׁקָפִים שְׁלִי? לּוֹבֵשׁ אֵין אוֹתָם כְּכֹר עֲשָׂרוֹת שָׁנִים בְּרָצָף, בְּכָל לַיְלָה אֵין מִנִּיחַ אוֹתָם עַל מְקוֹם מִיחָד וּמִסֵּדֶר, וּמֵעוֹלָם לֹא קָרָה לִי שְׁהֵם נִפְלוּ וְנִשְׁבְּרוּ". (בית ומנוחה)

שְׂקוּעַ הָיָה רַבִּי יוֹסֵף זִנְדֵּל מְסַלֵּט כָּל יָמָיו בְּתוֹרָה וְעִבּוּדֵת ה', וַיַּחַד עִם זֹאת הָיָה זֶהִיר בְּתַכְלִית הַהִזְרָה בְּשִׁמְרָה עַל הַסֵּדֶר וְהַנִּקְיוֹן. פִּנְקָס קָטָן הָיָה לוֹ, שָׁבוּ הָיָה רוֹשֵׁם לוֹ מִדֵּי בֶקֶר אֶת סֵדֶר הַיּוֹם שֶׁלּוֹ. פֶּעַם בְּעֶרֶב הַחֹג, רָאָה חֲתָנוֹ רַבִּי שְׂמוּאֵל סִלְנֵט רִבְּהָ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, אֶת פִּנְקָסוֹ, וּמִצָּא בּוֹ בְּתוֹךְ סֵדֶר הַיּוֹם לְתוֹרָה וְתַפְלָה וְהַכְּנַת צִרְכֵי הַחֹג, אֶת הַשְּׂוֹרָה: "לְנִקְיוֹת אֶת גְּלִימַת הַחֹג מִכָּל כֶּתֶם וְרֵבֵב". מַעֲשֵׂה וְנִטְל מִמֶּנּוּ אֶחָד מִנְּכֵדֵי הַצְּעִירִים, סָכִין קִטְנָה לְחֻתָּנוֹ צִפְרִינִי, וְהַחֲזִירָה אַחֲרָיָה שְׁלֹא בְּמִקְוָה. הוֹכִיחוֹ רַבִּי יוֹסֵף זִנְדֵּל וְאָמַר לוֹ: "אִי-הַסֵּדֶר גּוֹרֵם לְבִלְבּוֹל הַדַּעַת, וּמִי שֶׁהוּא מְבַלְבֵּל בְּהַלִּיכוֹתָיו וּבַסֵּדֶר מַעֲשִׂי בְּעִנְיַי דְּרָגָה אֲרִיז, הֲרִיחוֹ גַּם מְבַלְבֵּל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבְעִבּוּדֵת ה'". אֶחָד מִתְּלָמִידֵי הַיְּשִׁיבָה הָיָה סְמוּךְ עַל שְׁלַחְנוֹ. וְהָיָה נוֹהֵג לְסוּר אֶל הַבֵּית בְּזִמְנֵי הַסַּעֲדָה, וּבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵף זִנְדֵּל הָיוּ מַגִּישִׁים לְפָנָיו אֶת

הָרַבִּי מִנְּדוּבֹרְנָא בַּעַל "בְּאֵר יַעֲקֹב" סִפֵּר פֶּעַם, עַל תְּקוּפַת לְמוּדָיו בִּישִׁיבָתוֹ שֶׁל הַמַּהְרִ"ץ דּוּשִׁינְסְקִי רִבְּהָ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁפֶּעַם נִכְנס רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה אֶל הַיֵּכָל הַיְּשִׁיבָה כְּדֵי לְמַסֹּר שְׁעוֹר, וּלְפִתּוֹעַ תוֹךְ כְּדֵי הַלִּיכָתוֹ רָאָה עַל הַרְצָפָה קְלִפָּה שֶׁל פֶּרִי. הַדְּבָר חָרָה לוֹ מְאֹד, בִּיצֵד יִתְכַּן שְׂמָאן דְּהוּ יִשְׁלִיף קְלִפּוֹת עַל רִצְפַת בֵּית מִקְדָּשׁ מַעֲט? וְיִוָּתֵר מִזֶּה חָרָה לוֹ, בִּיצֵד אֵף אֶחָד מִהַבַּחוּרִים כָּלֵל לֹא הִתְיַחַס לְדְבָר וְאֵף אֶחָד לֹא טָרַח לְהָרִים אֶת הַקְּלִפָּה וּלְהַנִּיחָה בַּפֶּח, כְּדֵי לְכַבֵּד אֶת בֵּית ה'. מִיָּד עָצַר הָרֵב אֶת הַלּוֹכוֹ, וְקָרָא בְּקוֹל מֵר: "הַיּוֹם אֵינִי מוֹסֵר אֶת הַשְּׁעוֹר", הַסִּתּוּב וַיֵּצֵא. הַדְּבָר נָפַל פְּרַעַם עַל רֹאשֵׁי הַתְּלָמִידִים שֶׁנִּדְהָמוּ לְשִׁמְעַת אֶת הַחֲלָטָה רַבָּם הַנִּעְרָץ, וַיִּדְּעוּ עַד כִּפָּה הוּא מְחַבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְעַד כִּפָּה מַעֲוֹלָם לֹא רָצָה לְבַטֵּל שְׁעוֹר דְּרָבִים, וּמִזֶּה לְמִדּוֹ כִּפָּה חֲשׁוֹב הַסֵּדֶר וְהַנִּקְיוֹן בְּעִנְיָו, וְדָרָג אֲרִיז קִדְמָה לְתוֹרָה. סִיִּם הָאֲדָמוֹר מִנְּדוּבֹרְנָא וְאָמַר: "לְמִרְוֹת שֶׁכֶּכֶר עָבְרוּ מִזֶּה שְׁשִׁים שָׁנָה, אֵין עֲדִין זֹכֵר זֹאת כְּמוֹ שֶׁזֶּה אֲרַע רַק עֵתָה..." (תולדותיו)

אֶחָד הַתְּלָמִידִים בָּא פֶּעַם אֶל הַחֲזוֹן אִי"ש וּשְׂאֵלוֹ: "הֲאִם מִתֵּר לְסִדֵּר אֶת הַמִּטָּה, כֹּאשֶׁר קָמִים בַּבֶּקֶר, לְפָנֵי תְּפִלַּת שְׁחִירָת?" הַתְּפִלָּה הַחֲזוֹן אִי"ש עַל הַשְּׂאֵלָה וּשְׂאֵל בְּתַמִּיחָה: "אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַתְּפַלֵּל אִם הַמִּטָּה לֹא מְסֻדְרָה?" הַדְּבָר הָיָה כֹּה פְּרוּר אֶצְלוֹ, שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְהַתְּפַלֵּל בְּלִי לְסִדֵּר אֶת הַמִּטָּה קֹדֶם לָכֵן, כֹּאֵלוֹ שְׂאֵלוֹהוּ הֲאִם מִתֵּר לְקַשֵּׁר אֶת הַנִּעְלָמִים לְפָנֵי הַתְּפִלָּה. (אור תורה)

רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן אוֹרְבֵּיךְ אָמַר פֶּעַם לְמוֹעֲלֵי הַנִּקְיוֹן בִּישִׁיבַת "קוֹל תּוֹרָה", שֶׁאִם הֵם רּוֹאִים מִטָּה לֹא מְסֻדְרָה בְּפִנְיָמִיָּה שֶׁל הַיְּשִׁיבָה, עֲלֵיהֶם לְקַרֵּא אֶת הַבַּחוּר וּלְהוֹצִיאֹו בְּאֶמְצַע סֵדֶר הַלְמוּד אוֹ הַשְּׁעוֹר, כְּדֵי לְסִדֵּר אֶת הַמִּטָּה. שְׂאֵל אֶחָד הַרַבָּנִים אֶת רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן: "בְּאֶמְצַע הַשְּׁעוֹר?! הֲרִי הוּא יוֹכֵל לְהַפְסִיד אֶת כָּל הַסָּגִיָּה?!" הַשִּׁיב רַבִּי שְׁלֹמֹה זִלְמָן: "אִם אֵין לְבַחוּר אַחֲרִיּוֹת וְסִדֵּר בְּמִטָּתוֹ, בְּלֹא הֵכִי לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ כְּלוּם!" (שו)

רַבִּי נַחוּם זָאב, בְּנוֹ שֶׁל הַסְּבֵא מִקְלָם רַבִּי שְׂמִיחָה זִיסְל זִיו, נָסַע עוֹד בְּטָרֵם הַגִּיעַ לְמִצּוֹת לְלַמֵּד בִּישִׁיבָה שְׁבַעֲגִירָה אִישִׁישׁוּק הַסְּמוּכָה לְוִילְנָא. לְאַחֵר תְּקוּפָה אֲרָפָה, הַחֲלִיט אָבִיו לְנָסֵעַ לְבֶקֶר אֶת בְּנוֹ וּלְעַקֵּב אַחֵר הַתְּקֻדָּמוֹת בְּתוֹרָה, וְאֶמְנֵם הַגִּיעַ אֶל הַיְּשִׁיבָה לְאַחֵר דְּרָגָה אֲרָפָה. כִּשְׂהִיָּה, לֹא נִכְנס תְּחִלָּה לְבֶקֶר אֶת הַבֵּן, אֶלָּא פָּנָה רֹאשִׁית אֶל חֲדָרֵי הַשְּׁנָה שֶׁל הַיְּשִׁיבָה, וְחַפֵּשׁ

מזונו, כדי לחזק את כוחו ללמוד התורה. פעם אחת בא אותו תלמיד לסעד את סעדתו, ואשתו של רבי יוסף זנדל לא הייתה אז בבית. מצא התלמיד שלחן ערוך לסעדה, נטל ידיו, ברוך ואכל, ולאחר מכן ברוך ברכת המזון והתפונן לחזור לשיבה. עפב אותו רבי יוסף זנדל, ואמר: "לא נהגת כשורה". התפלא התלמיד ושאל: "איזו עולה מצאת בי? האם לא נטלתי יד פראוי, או שמא לא ברכתני בנדרש לפני הסעדה ואחריה?" אמר לו רבי יוסף זנדל: "חס ושלום! הכל היה כהלכה, אבל לא למדת תורה כהלכתה, כי אם היית לומד פראוי, היית נוהג במדת דרוך ארץ שקדמה לתורה. נטלת ידך, אכלת וברכת, אך מדוע לא סדרת את השלחן לאחר אכילתך? מי ששונה פרק בהלכות סעדה יודע, כי כשם שצריכים לערוך את השלחן לפני הסעדה, כך גם יש לסדר את השלחן לאחר הסעדה, ובפרט כאשר בעלת הבית אינה מצינה בבית". (שרי המאה)

האדמו"ר מתולדות אהרן בעל "דברי אמונה", היה מסדר מאד בכל עניניו, והיה מקפיד להחזיר כל ספר על מקומו אחר הלמוד, ומפני זה ידע מקומו של ספר היכן הוא, הגם שהיו לו ספרים רבים. כך היה גם בחפצים שהיו לו בכיסיו, שכל דבר היה במקומו המסדר. כאשר היו מספרים לו שמחפשים דבר בבית ולא מוצאים, היה אומר בצחות: "היכן שהניחו את החפץ שם הוא מנח", ובכך בקש ללמד את בני ביתו דרוך ארץ, להניח כל דבר במקום קבוע ולהזהר מבלבול וחסר סדר. מדי פעם היה מבקר בחדרי הפנימיה של פחורי הישיבה, ופעם כשהבחין באמצע היום כי מסתו של אחד הפחורים אינה מסודרת, הצטער על כך מאד, והאריך בענן נחיצות השמירה על הסדר, והתבטא כי בחור שאינו מתנהג בסדר ונקיון למופת, אין לו רשות לישן בבגני הישיבה. דיוקן היה גם בזמנו, ופעם התבטא ואמר שכל ימיו הייתה לו מסירות נפש שכל דבור שלו יהיה מדויק, ויעמוד בזמן הנקוב שקבע. (חומתו של כהן גדול)

המקבל רבי יהודה פתיה, היה מקפיד מאד על סדר ונקיון. כשהיה חוזר מהתפלה, היה פושט את הבגד המיוחד לתפלה, מקפלו ומניח אותו במקומו, וכן את הטלית והמעטפת שעל ראשו. ולפני שהיה

מקפלים ומניחים, היה בודק היטב את נקיונם, ולאחר מכן מניחם במקומם הקבוע. בגדים מיוחדים היו לו לשבת ולחגים, והיה מקפיד על נקיונם וסידורם. גם כשהיה סועד את סעדתו, שמר על הסדר והנקיון. אם קרה שנפל פרוו מזון, היה תר אחריו ולא נח עד שלא היה מוצאו ומחזירו לשלחן. שנה אחת, בליל ראש השנה, היה רבי יהודה לבוש כהרגלו בבגד לבן וצח לכבוד יום הדין, ומסביב עמדו בני הבית והאורחים שבאו להסב על שלחנו. בעת הקדוש, לא נזהר אחד האורחים, ובטעות הטא את ידו של רבי יהודה, וכל היין נשפך על בגדו הנקי. יחד עם זאת נפלה גם העששית שהאירה את הבית, הנרות נכבו וחשכה נפלה על המקום. ואם לא די בכך, אזי כשחזרה אשתו של רבי יהודה עם מטעמי החג בידה, החליקה פתאום וכל המזון נפל ארצה. ישב רבי יהודה בבגד מכתם מיין בתוך חשכה, ורעייתו שנחבלה ברגלה לאחר שפל המזון השחת ונשפך. התחזק הצדיק בסבלנות וקבלת יסורים באהבה, ואמר לבני הבית: "דעו לכם, שכל אלו הם מעשיו של השטן, שמנסה להפריע לנו ולהעמידנו בנסיון בליל ראש השנה. אולם אנו לא נתן לו להצליח ונתגבר בלי פעס על כל המכשולים". הוא נותר בשלוחו, ובכחות משתפים עמל לסדר את השלחן, ומשאירות המזון הכינו חיש מהר את הסעדה, וישבו בשמחה לסעדת החג כדת היום. לימים ספר רבי יהודה פתיה בעצמו, כי אותה שנה הייתה משפעת אצלו בשמחות והצלחה, ברוחניות ובגשמיות, מה שלא זכה לזה בשנים אחרות. (איש מבית לחם יהודה)

רבי משה הגר, ראש ישיבת סרטי'ניץ, היה רואה במדות טובות, דרוך ארץ ונימוס, כמו סדר ומשטר ונקיון, את אבני היסוד לבני אישיותו של בן תורה אמתי. פעם ספרו לו על התעוררות רבתי בארץ ישראל לשנן לצעירי הצאן את הלכות דרוך ארץ ומדות, בלוי מבחנים ארציים ופרסי עדוד, והוא הגיב על כך מיד: "לא המדרש עקר אלא המעשה, מי יתן והיו עורכים מבצעים ותחריט למצטינים בפעל במדות ודרוך ארץ". את תלמידיו היה מעורר תמיד על סדר ונקיון ושמירת רכוש האלת, והיה רגיל לומר שעל ידם אפשר להפיר את מדותיו של האדם ואת יראת השמים שבקרבו. (ברכת משה)

ממלכה

שאלו פעם את רבי איזל חריף: "מדוע המשפילים מתנהגים בנימוס ודרוך ארץ, ואילו החרדים אינם מקפידים כל כך על כבוד דא? השיב על-אחר ואמר: "ראשית, תמה אני על תמיהתכם, וכי רוצים אתם שגם מעלה יחידה זו לא תהיה אצל ריקים ופוחזים אלו? אולם הבה ואסביר לכם טעמו של דבר. כאשר באו בני ישראל לקבל את התורה, הזדרזו אוהבי ה' במנהגם, הקדימו לקום וקבלו את התורה כלה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. לעומת זאת, המשפילים בדרבם, הרבו בשנה, כמו בשעה מאחרת, התלבשו בעצלתיים, הרבו ברחיצה ובחפיפה, עמדו מול המראה כדי לסלסל בשערם, וכשבאו להר סיני, לא השתירה בהם אלא מסכת קטנה, היא מסכת דרוך ארץ... פעם אחרת אמרו לו: "והלא דרוך ארץ קדמה לתורה, ומדוע אין היא מצינה כל כך אצל לומדי התורה?" אמר להם: "התורה שבאחריה כסתה אצלם את דרוך ארץ, אולם פורקי העל שלא קבלו את התורה, מתנהגים בדרוך ארץ מזיפת, ולכסוף גם היא בורחת כי אין מאחוריה דבר..."

בקהלת פרג ובקהלות נוספות, היה מנהג רווח, שבן ישיבה שאכל ימים אצל תושבי העיר, היה מתנהג בדרוך ארץ ובנימוס, ומותיר שירים ממאכלו, והיו מכנים את השירים בשם 'דרוך ארץ'. פעם בא בעל בית אחד אל ה"נודע ביהודה" והתאונן לפניו על בן הישיבה הסועד אצלו, שאין הוא מותיר אחריו שירי דרוך ארץ. הבין הרב את הסבה, ואמר לאיש: "חז"ל אמרו על חמורו של רבי פינחס בן-יאיר שלא היה אוכל שעורים של טבל שלא עשור אותם. ולמה לא נהג בתקנה שאמרו חז"ל במסכת חלין שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר? אלא שאותו חמור ידע אבוס בעליו, וידע שאין לו אלא מזונות בצמצום, ואם יאכל וישאיר, יפחית בעליו ממאכליו. ואף אתה נותן בודאי מזונות מצמצמים לאותו בחור ישיבה, ולכן אין הוא משיר מאומה, כדי שלא תפחית יותר את המעט שאתה נותן לו, ונמצא מתהלך ברעב..."